

Uttalelse: Finanspolitikk i koronakrisen

COVID-19 utbruddet har satt verden på randen av en finanskrise: I motsetning til i 2008 er det nå fallende aktivitet i realøkonomien som får ringvirkninger inn i finansøkonomien. I tredje uke av mars stupte aksjene til så godt som samtlige av verdens største selskaper idet investorer trakk pengene sine tilbake, mens dollarens verdi steg relativt til alle andre valutaer. Bare helt ekstraordinære virkemidler iverksatt av sentralbanker, med amerikanske Federal Reserve i spissen, var nok til å redde finansmarkedene fra fullstendig kollaps, i det minste i Europa og USA¹. Like fullt står vi overfor det som IMF karakteriserer som den verste resesjonen siden den store depresjonen på 1930-tallet. Mange utviklingsland som har gjort seg avhengige av utenlandske direkte investeringer står nå på bar bakke (og i mange tilfeller med skyhøy statsgjeld), i møte med en pandemi som langt overgår det de offentlige helsesystemene deres er dimensjonert for.

Men selv om COVID-19 ikke hadde kommet, fantes det en utbredt oppfatning, spesielt blant økonomer som ikke sogner til den nyklassiske hovedstrømningen innenfor økonomifaget, om at vi sannsynligvis ville stå overfor en ny finanskrise innen få år, på grunn av sårbarheter som ikke ble tilstrekkelig utbedret i etterkant av 2008. Dette i tillegg til den enorme gjeldsoppbyggingen man har sett i private selskaper og i husholdninger.

Når det ikke kolliderer inn over seg selv og fungerer som "normalt", står finanssystemet vårt like fullt som en avgjørende bidragsyter til de sammenvevde krisene vi ser på verdensbasis; dramatisk voksende ulikhet og kollapsende økosystemer. Tross mye grønnvasking og sjarmoffensiver overfor offentligheten, har investeringene i fossil energi fra de største bankene i verden vokst for hvert år siden Parisavtalen ble vedtatt i 2015². Reguleringer som legger opp til friest mulig kapitalflyt har akselerert konsentrasjonen av makt og rikdom på noen få hender som bl.a. Thomas Piketty har dokumentert. De har også ledet til flyktige penger som beveger seg inn og ut av land, selskaper og andre investeringsobjekter på jakt etter kortsiktig vinning, og som sprer gjeld i alle retninger. Selskapsstyring i alle sektorer har blitt innrettet mot å tjene aksjonærers (ofte kortsiktige) interesser først og fremst. Slik finansiering har blant annet ført til at de 27 største legemiddelselskapene i verden har økt sin gjeld som prosentandel av omsetningen til 72 % (opp fra 21 % i 2000). Dette primært for å finansiere utbytte til sine aksjonærer. Utbytteutbetalingene tilsvarer nå 123 % av det som brukes på forskning og utvikling årlig³, i en tid da vi setter vår lit til disse selskapene for å utvikle COVID-vaksinene vi trenger.

Må vi ta til takke med et så ødeleggende, ustabilt og udemokratisk finanssystem som vi har i dag? Eller kan vi bygge et finanssystem som tjener mennesker og planet?

Vi krever en ny tid for finansverdenen

Attac ble opprinnelig stiftet som et opprør mot en spekulativ og uregulert internasjonal finansindustri som genererte stadig nye kriser og som tvang regjeringer til å innføre privatiseringer og nyliberal politikk gjennom trusselen om å trekke ut investeringer. To tiår og to verdensomspennende finanskriser senere har det ikke blitt noe mindre aktuelt å ta et grunnleggende oppgjør med finansindustrien slik den ser ut i dag – heller tvert imot.

1 <https://www.theguardian.com/business/2020/apr/14/how-coronavirus-almost-brought-down-the-global-financial-system>

2 <https://www.ran.org/bankingonclimatechange2020/>

3 <https://www.somo.nl/private-gains-we-can-ill-afford/>

En skatt på finanstransaksjoner, som lenge har vært Attacs signatur-krav, er fortsatt et nødvendig tiltak for å begrense spekulasjon og tilbakeføre noe av pengene i finansmarkedene til fellesskapet. Men i tiden fremover trenger vi også å fremme flere krav som favner bredere og samlet sett kan peke mot en mer grunnleggende reorientering av hva samfunnsmandatet til finans skal være.

Attac har ikke alle svarene, men vi vil peke på noen områder som kan representere fruktbare veier å følge videre. Vi vil:

Krisehåndtering av COVID-19: Sikre at krisestøtte ikke utbetales til selskaper som betaler ut utbytte til aksjonærer eller kjøper opp egne aksjer, og kreve at alle selskaper som får slik støtte skal oppgi land-for-land-rapportering. Iverksette en midlertidig koronaskatt på høye formuer, i tillegg til andre virkemidler som kan kanalisere penger som ble trukket ut av finansmarkedene over til offentlig krisehåndtering.

Styr finansieringen: Vi trenger strengere regler for hva som skal regnes som sosialt og miljømessig bærekraftige investeringer, og hva som *ikke* skal regnes som det. EU er i gang med et arbeid for å introdusere en såkalt «taksonomi for bærekraftige aktiviteter», der hensikten er å gjøre nettopp dette⁴. Selv om finansbransjens lobbyister står klare til å vanne ut mye av det radikale potensialet i et slikt rammeverk, kan det være noe vi kan bygge videre på her i Norge.

Stans spekulasjonsøkonomien: Innstramminger i regelverket rundt kortsiktige og spekulative former for utlån og investeringer, f.eks. i form av høyfrekvens-trading eller spekulasjon på mat, energi og andre livsnødvendige råvarer.

Håndter årsakene til finanskriser: Banker må få høyere krav til egenkapital, og Norge må gå mot ytterligere liberalisering av regelverket for verdipapirisering av lån. Skyggebankvirksomhet, dvs. selskaper som tilbyr finanstjenester uten at de regnes som banker, må underlegges strengere regulering.

Demokratiser finans: Bankvesenet over hele verden er preget av en vanvittig eierkonsentrasjon hos noen få store banker. Vi trenger flere alternative finansinstitusjoner med en sterkere forankring i samfunnet de opererer innenfor, slik som offentlige banker, kooperative banker og etiske banker⁵. Kontroll over og styring av selskaper i økonomien vår bør også i større grad tilfalle de ansatte og samfunnet for øvrig, snarere enn bare aksjonærene. Overføring av aksjer til ulike former for demokratiske eierskapsfond kan være en mulighet her⁶.

Sentralbanker til fordel for mennesker og miljø: Tilhengere av Ny monetær teori (MMT) har i senere år gjort mye for å skape oppmerksomhet om at sentralbanker (i det minste i rike land) har en enorm makt i kraft av å kunne utstede sin egen valuta. Hovedpoenget deres er at myndigheter som har makten til å gjøre dette, i prinsippet ikke kan slippe opp for penger og at det er ledig kapasitet i økonomien snarere enn pengemengden som begrenser hva stater teknisk sett kan gjøre⁷. Dette er en innsikt som vi ikke har råd til å ignorere når vi står overfor en grønn omstilling som vil kreve massivt med offentlige investeringer. I tillegg bør mandatet til Norges bank endres slik at det får et ansvar for å sikre en bærekraftig utvikling, i tillegg til sysselsetting og prisstabilitet.

4 https://ec.europa.eu/info/publications/sustainable-finance-teg-taxonomy_en

5 <https://neweconomics.org/2013/03/stakeholder-banks>

6 <https://www.common-wealth.co.uk/reports/democratic-ownership-funds-creating-shared-wealth-and-power>

7 <https://rethinkeconomics.no/2019/05/15/ny-monetaer-teori/>

Avvæpne markedene: Vi bør begynne å se på mulighetene for å bruke ulike former for kapitalkontroll for å motvirke kapitalflukt som følge av politiske tiltak, eller situasjoner slik som utbruddet av COVID-19. Dette gjelder spesielt i utviklingsland som er avhengige av utenlandske direkte investeringer.

Internasjonale finansinstitusjoner: IMF og Verdensbanken bidrar fortsatt til offentlige nedskjæringer og ikke-bærekraftig gjeldsoppbygging verden over, i tillegg til å være dypt udemokratiske i sin styringsstruktur. Vi trenger en vidtgående reform av de internasjonale finansinstitusjonene.

